

Lees- en studiegroep over lachen, wenen, obsessie en verslaving

Helmuth Plessner over de grenzen van menselijk gedrag

Het gaat om een lees- en studiegroep waarin het boek *Lachen und Weinen* van de filosoof Helmuth Plessner wordt ingeleid, gelezen, geanalyseerd en bediscussieerd en de consequenties ervan onderzocht voor een beter begrip van de fenomenen lachen en wenen, en van ervaringen als obsessie en verslaving. De lees- en studiegroep wordt geleid door Maarten Coolen. Periode: december 2024 – begin juni 2025.

Korte beschrijving

Inhoud

Helmuth Plessner is een van de *founding fathers* van de filosofische antropologie. Hij stelt dat mensen excentrisch gepositioneerde wezens zijn: mensen bestaan als de verhouding van het levende lichaam dat ze *zijn* tot het lichaam dat ze als ding *hebben*. Plessner laat zien dat lachen en wenen typisch menselijke gedragingen zijn die optreden wanneer wij niet langer een eenduidig antwoord weten te vinden op de situatie waarin we terecht komen. We weten ons geen houding te vinden, en precies *dit falen* drukt zich uit in lachen of huilen. De mens beantwoordt zo'n situatie niet zelf meer als persoon, maar laat het aan het lichaam over om dat te doen - de grenzen van adequaat menselijk gedrag worden daarmee zichtbaar. Als die grenzen systematisch worden overschreden, zoals in ontwrichtende ervaringen van obsessie en verslaving, wat is er dan precies aan de hand? Vanuit deze vraag onderzoekt de Duitse filosoof en Plessner-kenner Hans-Peter Krüger vormen van gedrag als uit de hand gelopen passies en verslavingen en begrijpt ze als grensoverschrijdingen: ervaringen waarin het iemand op geen enkele manier meer lukt om de eigen grenzen te realiseren, wanneer geantwoord moet worden op wat zich in de situatie voordoet. Zo iemand is bezig met het ondermijnen van zijn eigen bestaan.

Literatuur

De literatuur die wordt bestudeerd:

Primair, in het Duits of Engels:

Plessner, H. 1982. *Lachen und Weinen: eine Untersuchung nach den Grenzen menschlichen Verhaltens* (1941). In *Gesammelte Schriften VII: Ausdruck und menschliche Natur*: 201-387. Frankfurt am Main: Suhrkamp. Deze versie wordt algemeen gebruikt in verwijzingen in de literatuur.

Of in een zeer goede Engelse vertaling: –, 2020. *Laughing and Crying: A Study of the Limits of Human Behavior*. 2nd Edition. Edited by J.S. Churchill. Translated by J. S. Churchill & M. Grene. New Introduction by J.M. Bernstein. Evanston, IL: Northwestern University Press. De tweede druk is gelijk aan de eerste, afgezien van de nieuwe inleiding. Wie de oorspronkelijke uitgave heeft, kan deze gebruiken.

Er bestaat ook een Nederlandse vertaling; daarin komen nogal veel moeizame passages voor, en wordt daarom niet gebruikt.

Secundair:

Coolen, M. 2013. 'Helmuth Plessner'. In: *De nieuwe Duitse filosofie: Denkers en thema's voor de 21e eeuw*. Geredigeerd door R. Celikates, R. Gabriëls, J. F. Hartle & T. Lijster: 216-228. Amsterdam: Boom.

Krüger, H.-P. 2016. 'Passion and Addiction: The Approach by Helmut Flessner's Philosophical Anthropology'. *Studi di Estetica* 44 (1): 167-190.

Verwachte uitkomsten

In de leesgroep willen we inzicht krijgen in Plessners visie op de mens en onderzoeken hoe we vanuit deze filosofische antropologie meer kunnen leren over verslaving en aanverwante vormen van ontregeling.

Actualiteit en relevantie voor het grensgebied van psychiatrie en filosofie

Deze studiegroep is een eerste poging om in een interdisciplinaire dialoog (psychiaters en filosofen) de filosofische antropologie van Plessner te actualiseren en dit lichamenlijk gesitueerde perspectief toe te passen binnen een fenomenologisch-psychiatrische context.

Ervaringen als verslaving hebben rechtstreeks met de complexe lichamenlijkheid van de mens te maken. De psychiatrie kan profiteren van de filosofische antropologie, bij uitstek een filosofische subdiscipline die de menselijke conditie wil uitleggen aan de hand van de wijze waarop de mens zijn lichamenlijk bestaan organiseert. De studiegroep sluit goed aan bij de existentieel-fenomenologische benadering van menselijk gedrag, die aan de orde komt in andere projecten van de stichting, bijv. de cursus fenomenologische psychopathologie.

Kort CV

Maarten Coolen was als universitair docent verbonden aan de Afdeling Wijsbegeerte van de Universiteit van Amsterdam. Na zijn pensioen bleef hij als gastdocent en onderzoeker werkzaam bij dezelfde afdeling. Zijn onderwijs bestrijkt de filosofische antropologie, cultuurfilosofie en existentiële fenomenologie. In onderwijs en onderzoek wordt hij geïnspireerd door het gegeven dat in de hoogmoderne samenleving de identiteit van het zelf in toenemende mate een doorlopend reflexief project is geworden, wat hoge eisen stelt aan het uithoudingsvermogen van de moderne mens. Deze reflexiviteit van het zelf heeft haar grond in het lichamenlijke karakter van het menselijk bestaan: de mens als persoon existeert namelijk als de opdracht de verhouding te realiseren tussen het levende lichaam dat hij is (*Leib*) en het lichaam dat hij als ding heeft (*Körper*).

Doel en werkwijze

Doel van dit project is praten en nadenken over filosofie en psychiatrie met een leesclub van psychiaters, filosofen en andere deskundigen/geïnteresseerden, en wel op academisch niveau. De leesgroep komt 6 x 3 uur in levenden lijve bij elkaar, tweewekelijks of maandelijks, in overleg. De start is in december 2024 of januari 2025. Data in overleg met degenen die zich hebben opgegeven voor de lees- en studiegroep. De laatste bijeenkomst vindt uiterlijk begin juni 2025 plaats, of eerder. Indien er vraag naar is, kan er geregeld worden dat niet-deelnemers via een online-verbinding de

voortgang van de bijeenkomsten niet-interactief kunnen gadeslaan. Online meedoen met de discussie zal niet mogelijk zijn.

Tijdens de eerste bijeenkomst verzorgt Maarten Coolen een introductie in de filosofische antropologie van Helmuth Plessner, op basis van zijn hierboven genoemde artikel. Daarna lezen we het boek *Lachen und Weinen*, naar wens in het Duits of het Engels. De resterende tijd wordt besteed aan een bespreking van het artikel van Hans-Peter Krüger over obsessie en verslaving. Het is mogelijk dat uit de leesgroep ideeën ontstaan voor een lezingenserie, online publicaties, een bundel of een publiek debat – maar dat is niet het primaire doel. Primair is het uitwisselen van ideeën tussen de deelnemers aan de groep naar aanleiding van de gelezen teksten.

Contactgegevens

Stichting Psychiatrie en Filosofie <info@psychiatrieenfilosofie.nl>

Dr. T.M.T. (Maarten) Coolen <t.m.t.coolen@xs4all.nl>

Aanmelding en kosten

Aanmelden via <info@psychiatrieenfilosofie.nl>. Deelname aan de studiegroep is gratis.